

Content analysis of Persian books in the second grade of elementary school based on the components of moral Education

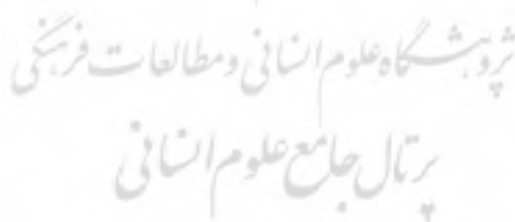
Piroz Moradi¹

Meysam Gholampoor²

Abstract

The purpose of this study is to analyze the content of Persian books in the fourth, fifth and sixth grades of elementary school in terms of the amount of attention paid to the components of moral education. In this research, the method of qualitative-deductive content analysis has been used to determine the components of moral education and then the level of attention to these components in Persian books of the second period of elementary school; for this purpose, the analysis unit; all texts, images and activities. The content analysis tool was a researcher-made content analysis checklist according to the first stage of the research (extraction of components from the fundamental change document and teacher manuals). The validity of the research tool was obtained according to experts in this field. Also, the reliability of the instrument was calculated by William Scott formula, which showed an agreement coefficient of 0.72. The findings indicate that these components have been dealt with unbalancedly in the mentioned basic books. The highest frequency in the total of three units of analysis belongs to the training of applying rational and religious criteria in evaluations. On the other hand, the lowest frequency belongs to the training of rules and regulations. Therefore, it is necessary to pay balanced attention to these components in Persian books.

Keywords: moral education, Persian book, second elementary course, content analysis, ethics.

1. Undergraduate student of Social Sciences, Farhangian University, Shahid Bahonar Campus, Birjand, Iran (Corresponding Author), Pirozmoradi77@Gmail.com

2. PhD student in Curriculum Planning, Birjand University, Birjand, Iran and lecturer at Farhangian University
Meysam.gholampoor@birjand.ac.ir

تحلیل محتوای کتب فارسی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی

پیروز مرادی*، میثم غلام‌پور**

چکیده

هدف پژوهش حاضر تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی از نظر میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی است. در این پژوهش برای مشخص کردن مؤلفه‌های تربیت اخلاقی و سپس، میزان توجه به این مؤلفه‌ها در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی، از روش تحلیل محتوای کیفی - قیاسی استفاده شده و واحد تحلیل، شامل تمام متون، تصاویر و فعالیت‌های این کتاب‌هاست. ابزار تحلیل محتوا، چک‌لیست تحلیل محتواست که محقق با توجه به مرحله اول پژوهش (استخراج مؤلفه‌ها از سند تحول بنیادین و کتب راهنمای معلم) ساخته است. روایی ابزار پژوهش بر اساس نظر کارشناسان این حوزه به دست آمد. همچنین، پایایی ابزار با فرمول ویلیام اسکات محاسبه شد که ضریب توافق ۷۲ درصد را نشان داد. یافته‌ها حاکی از آن است که در کتب یادشده، به‌طور نامتعادل به این مؤلفه‌ها

* دانشجوی کارشناسی علوم اجتماعی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید باهنر بیرجند. (نویسنده مسئول).

Gmail.com@Pirozmoradi77

** دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران و مدرس دانشگاه فرهنگیان.

Meysam.gholampoore@birjand.ac.ir

تاریخ تأیید: ۱۳۹۹/۰۸/۲۹

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۷/۱۰

پرداخته شده است. بیشترین فراوانی در جمع سه واحد تحلیل به آموزش به کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها و کمترین فراوانی به آموزش قوانین و مقررات مربوط است. بنابراین، لزوم توجه متوازن به این مؤلفه‌ها در کتب فارسی ضرورت دارد.

کلیدواژه‌ها

تربیت اخلاقی، کتاب فارسی، دوره دوم ابتدایی، تحلیل محتوا، اخلاق.

مقدمه

آموزش، زیربنای توسعه پایدار انسانی است و ابزار اصلی برای تحقق اهداف توسعه به شمار می‌رود. آموزش باید در جهت توسعه کامل شخصیت انسانی باشد و تحقق این اهداف، بدون توجه به جنبه‌های اخلاقی میسر نمی‌شود؛ زیرا پیوند آموزش و اخلاق، پیوندی استوار و ناگسستنی است. تخطی از هنجارهای اخلاقی در آموزش، به توانایی دانش‌آموزان و دانشجویان در رفع مشکلات روزمره زندگی فردی و اجتماعی آسیب‌های جدی وارد می‌کند (سلاجقه و صفری، ۱۳۹۴).

اخلاق، پایه تربیت انسان است و با توجه به اینکه انسان خلیفه خداوند در زمین و پرتوی از ذات اوست، باید خود را به صفات، فضایل و کمالات الهی بیاراید تا نه تنها تکالیف و مسئولیت‌هایش را در عرصه‌های مختلف حیات فردی و اجتماعی به نحو احسن انجام دهد، بلکه ظرفیت لازم برای نزدیک شدن به مبدأ کمال و مقام قرب الهی را در خود ایجاد کند که «در حقیقت، کسی رستگار شد که پذیرای پاکی گردید» (شمس: ۹).

برنامه‌های آموزش و پرورش برای ساختن انسان‌ها بیش از هر چیز بر ملاحظات اخلاقی استوار است (نصیری ولیک نبی و نویدی، ۱۳۹۵). اخلاق، عاملی

است که توازن، ترتیب، مدیریت و هماهنگی بین افراد و دیگران را تضمین می کند (ÜNLÜ, 2018).

مقام معظم رهبری، اخلاق را هوای لطیفی می داند که اگر در جامعه بشری وجود داشته باشد، انسان ها می توانند با تنفس آن زندگی سالمی داشته باشند (رشیدزاده، ۱۳۹۳). امام محمد غزالی، در ربیع مهلکات کتاب «احیاء علوم دین»، اخلاق را حالتی راسخ و مؤثر در روان آدمی می داند که در سایه آن، افعال و رفتار بدون اندیشه و تأمل، از بشر ظاهر می شود (حسینیان، ۱۳۸۵).

تعریف دیگر اخلاق که تا حدی متفاوت به نظر می رسد این است که می توان اخلاق را به طور کاربردی در ساختاری کامل و منسجم از باورها، ارزش ها و ایده ها تعریف کرد؛ به گونه ای که شبکه ای طراحی می شود که بر اساس آن، انواعی از عملکردها در گروه اقدامات بد قرار می گیرند و از این رو، باید از آنها اجتناب کرد، در حالی که انواع دیگری از اقدامات، خوب دانسته می شوند و از این رو، جایزند و باید به آنها عمل کرد (Macdonald et al, 2007).

در میان مباحث و سرفصل های نظام های آموزشی، دست اندرکاران نظام های آموزشی به تربیت اخلاقی توجه بیشتری دارند. به اعتقاد کانت، عمیق ترین بخش تعلیم و تربیت، تربیت اخلاقی است (حیدری زاده و همکاران، ۱۳۹۷).

وی تربیت اخلاقی را آخرین و عالی ترین سطح تربیت می دانست و معتقد بود با تحقق آن، کار تعلیم و تربیت به پایان می رسد (همان جا). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تربیت دینی و اخلاقی به منزله محور تمام برنامه های تربیتی مدارس مطرح شده و به حق، بر دیگر ساحت های تربیتی برتری یافته است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰، ص ۹).

یکی از مهم ترین ابزارهای پرورش انسان، تربیت اخلاقی است که نقش بسیار مهمی در سلامت روح انسان و سعادت دنیوی و اخروی فرد و جامعه دارد (نجفی و محمدی، ۱۳۹۶). پرداختن به تربیت اخلاقی ضروری است؛ زیرا معمولاً میان

خواسته‌ها و امیال متعدد کودک و نیازهای اخلاقی و معنوی او تعارض ایجاد می‌شود و چون انسان موجودی انتخاب‌گر است، در این تعارض‌ها مجبور به انتخاب است (همان، ۱۳۹۶).

در تعریف تربیت اخلاقی، بین فلاسفه و دانشمندان توافقی وجود ندارد و تعاریف گوناگونی ارائه شده است. تربیت اخلاقی به معنی هدایت دانش‌آموز از حالت انحرافی به سطحی است که در آن، ارزش خود را کشف می‌کند و به یک عضو کامل جامعه تبدیل می‌شود (Konstańczak, 2016).

در تربیت اخلاقی به رشد استدلال عادلانه و منطقی در روابط بین‌شخصی توجه می‌شود (Althof & Berkowitz, 2006). به‌طور خلاصه، منظور از تربیت اخلاقی نوعی تغییر در قلمرو عقلی، عاطفی و رفتاری است. عنصر عقلانی تربیت اخلاقی، به ایجاد درک اخلاقی برای بازشناسی امور خوب از بد معطوف است. از نظر عاطفی، تربیت اخلاقی به پرورش باورها و عواطف معین در شخص نظر دارد (باقری، ۱۳۸۶). تربیت اخلاقی یعنی فراهم کردن زمینه و بستری برای ایجاد، تقویت و شکوفایی صفات متناسب با خود ملکوتی و ازبین‌بردن صفات خود حیوانی (سلحشوری، ۱۳۹۰). بنابراین، توجه به تربیت اخلاقی دانش‌آموزان در نظام‌های آموزشی از اهمیت زیادی برخوردار است.

تحقیقات مختلف نشان می‌دهد به‌رغم تلاش نظام آموزشی کشور و خانواده‌ها برای آموزش ارزش‌ها و اخلاق به دانش‌آموزان، تعداد زیادی از جوانان جامعه با آنکه ارزش‌های اخلاقی را قبول دارند، در بسیاری از موارد دست به انجام اعمال غیراخلاقی می‌زنند (طالبی، ۱۳۸۰؛ اسماعیلی، ۱۳۷۹). انسان در عصر حاضر درگیر بزرگ‌ترین بحران‌ها از قبیل بحران آیین اخلاق و آداب شده است (نجفی و همکاران، ۱۳۹۵). از طرفی، نواقص زیادی در برنامه‌های درسی تربیت اخلاقی نظام آموزشی کشور گزارش شده (عبدالحسینی و همکاران، ۱۳۹۴) که نشان‌دهنده عدم تناسب و ناموفق بودن آموزش‌هاست. افکاری (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «نقد

و بررسی رویکردهای تربیت اخلاقی در دوره ابتدایی در کتاب‌های درسی بخوانیم، بنویسیم، قرآن، هدیه‌های آسمانی، تعلیمات اجتماعی و طراحی الگوی برنامه درسی»، به این نتیجه رسید که در فرایند تربیت متربیان و محوریت اساسی کتب درسی در جریان تعلیم و تربیت، به مسئله مهمی چون تربیت اخلاقی به‌طور جدی و عملی توجه نشده است.

در نظام آموزش و پرورش، منابع و عناصر گوناگونی از برنامه درسی برای تربیت اخلاقی مورد توجه قرار دارند. تجارب تربیتی در نظام‌های تربیت رسمی و عمومی با عنوان برنامه درسی، سازمان‌دهی و در سطح کلاس و مدرسه به دانش‌آموزان عرضه می‌شوند (حسنی و وجدانی، ۱۳۹۶). یکی از پرکاربردترین و مهم‌ترین رسانه‌های آموزشی در نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف جهان، به‌ویژه نهاد آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران، کتاب درسی است که سند مکتوب و مدون تعلیم و تربیت محسوب می‌شود و فعالیت‌ها و تجارب یادگیرندگان بر محور آن سازمان‌دهی می‌گردد (نجفی و همکاران، ۱۳۹۳ به نقل از دیبایی صابر و همکاران، ۱۳۸۹).

انعکاس شاخص‌های تربیت اخلاقی در برنامه‌ریزی درسی کتب، یکی از اساسی‌ترین پایه‌های آموزش و پرورش هر کشور است (افکاری، ۱۳۹۳). یونسکو در تعریف «کتاب درسی» می‌نویسد: کتاب درسی، وسیله اصلی یادگیری است که برای دستیابی به مجموعه خاصی از نتایج آموزشی طراحی شده و از متن، تصویر و یا متن و تصویر تشکیل شده است و به‌طور سنتی، مجموعه چاپی مجلدی است که آسان‌سازی توالی فعالیت‌های یادگیری را هدایت و راهنمایی می‌کند (Unesco, 2005).

تعلیم و تربیت در دوره کودکی دوم سبب نهادینه‌شدن گزاره‌ها و تعلیمات در شخصیت کودک می‌شود (سیف و همکاران، ۱۳۸۹) و این دوره، از دوره‌های مهم در شکل‌گیری شخصیت کودک است (کدیور، ۱۳۹۳). از طرفی، مسائل و

آموزه‌های اخلاقی به آرامی در وجود انسان ریشه می‌دواند (حیدری‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷). بر این اساس، باید به تربیت اخلاقی در سال‌های اولیهٔ کودکی توجه ویژه‌ای شود. اهمیت تربیت اخلاقی در نظام آموزشی مخصوصاً در دوران ابتدایی، بدیهی و انکارناپذیر است (همان‌جا)؛ به همین دلیل، واکاوی، ارزیابی و تأمل در این موضوع (در کتب دورهٔ ابتدایی) مورد توجه بسیاری از پژوهشگران بوده است (حسنی و وجدانی، ۱۳۹۶).

دلایل زیادی را می‌توان برای توجیه اهمیت آموزش اخلاق در کتب درسی ارائه داد. اهمیت تبیین اخلاق برای دانش‌آموزان دورهٔ ابتدایی از آنجا ناشی می‌شود که کودکان بیشترین الگوپذیری را دارند. از طرفی، تمام ابعاد وجودی کودک، از جمله رشد شناختی و عاطفی او، در هفت سال دوم - یعنی در دورهٔ ابتدایی - در حال رشد و پیشرفت است (حیدری‌زاده و همکاران، ۱۳۹۷). غلام‌پور و همکاران (۱۳۹۸)، پژوهش‌هایی را که تاکنون دربارهٔ تحلیل محتوای کتب درسی در زمینهٔ تربیت اخلاقی در کشور انجام شده است، به چهار دسته تقسیم‌بندی کرده‌اند:

الف) تحلیل رویکردهای تربیت اخلاقی در کتب درسی دورهٔ ابتدایی؛ برای مثال، افکاری (۱۳۹۳) در رسالهٔ دکتری خود با تحلیل محتوای کتاب‌های درسی «بخوانیم»، «بنویسیم»، «قرآن» و «تعلیمات اجتماعی» پایه‌های اول تا پنجم ابتدایی، رویکردهای تربیت اخلاقی را در این کتاب‌ها بررسی کرده است. او به این نتیجه دست یافته که در این کتاب‌ها، به‌طور جدی و علمی، به مسئله تربیت اخلاقی پرداخته نشده است.

ب) در دستهٔ دیگر پژوهش‌ها، توجه به عنصر خاصی از اخلاق در کتب درسی بررسی و تحلیل شده است؛ برای مثال، ندیمی (۱۳۸۹) محتوای کتاب‌های دورهٔ ابتدایی را از منظر توجه به قانون‌گرایی تحلیل کرده و دریافته است که این کتاب‌ها در مجموع، بیشترین تأکید را بر قوانین رسمی و کمترین تأکید را بر قوانین خانوادگی دارند.

ج) در دسته دیگری از پژوهش‌ها، شماری از مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتب درسی، به‌طور کمی تحلیل شده است؛ برای نمونه، خدایار (۱۳۹۲)، میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی را (در چهار مقوله اخلاق سیاسی، اخلاق اجتماعی، اخلاق عمومی و اخلاق اقتصادی) در کتاب‌های فارسی، هدیه‌های آسمانی و مطالعات اجتماعی پایه ششم ابتدایی بررسی کرده است و به این نتیجه رسیده که به‌طور کلی، در این کتاب‌ها به‌گویی قناعت و ساده‌زیستی کمترین و به‌گویی حسن معاشرت بیشترین میزان توجه شده است.

د) در دسته دیگری از تحقیقات، با روش تحلیل محتوای کیفی، به بررسی کتب مختلف از منظر توجه به تربیت اخلاقی پرداخته شده است؛ برای مثال، حسنی و وجدانی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تحلیل محتوای کیفی کتاب‌های مطالعات اجتماعی از منظر تربیت اخلاقی» به این نتایج رسیدند که رویکرد برنامه درسی مطالعات اجتماعی بین‌برنامه‌ای یا تلفیقی است؛ یعنی اهداف اخلاقی در کنار دیگر اهداف درس قرار گرفته و محتوای دروس نیز به تبع این اهداف دارای مضامینی اخلاقی شده است.

در این رویکرد، الگوی یادگیری هرمی است و برای یاددهی-یادگیری از روش‌هایی همچون بحث گروهی، بحث درباره موقعیت‌های اخلاقی فرضی، الگوپردازی، روش توضیحی و روش ایفای نقش استفاده شده است.

در ایران از زمان تشکیل نظام تعلیم و تربیت رسمی مدرن در دوره قاجار، بر اساس اسناد و مدارک موجود و طبق یافته‌های پژوهشی می‌توان استنباط کرد که در نگاه سیاست‌گذاران تربیتی یکی از مأموریت‌های مدرسه و به‌طور کلی نظام تربیت رسمی و عمومی، تربیت اخلاقی دانش‌آموزان بوده است. با وجود این، نظام تربیت رسمی و عمومی در شرایط کنونی، در مواجهه با موضوع تربیت اخلاقی در سطوح مختلف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی، رفتار دوگانه‌ای را در پیش گرفته است. در سطح کلان سیاست‌گذاری و بر اساس اسناد بالادستی مانند سند تحول بنیادین

آموزش و پرورش و مبانی نظری آن و سند ملی برنامه‌درسی، به‌طور مشخص به تربیت اخلاقی پرداخته و حدود و ثغور و درجه اهمیت آن مشخص شده است. بر اساس این اسناد، ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، مهم‌ترین ساحت از بین ساحت‌های شش‌گانه تربیت محسوب می‌گردد که نه تنها دارای هویتی مستقل است، بلکه باید در تمام ساحت‌های دیگر نیز بروز و ظهور داشته باشد (عقیلی و همکاران، ۱۳۹۷). از طرف دیگر، اخلاق در بخش الگوی اهداف کلی برنامه‌های درسی و تربیتی و در کنار مفاهیم دیگری مانند تعقل، ایمان، علم و عمل، از مفاهیم اصلی در نظر گرفته شده است که انتظار می‌رود دانش‌آموزان طی دوره تحصیلات مدرسه‌ای، در مجموع به مرتبه‌ای از شایستگی‌های پایه دست یابند (برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱).

در نظام‌های آموزشی مختلف با توجه به فلسفه حاکم، ارزش‌ها، نظام اجتماعی و سیاسی، مؤلفه‌های مختلفی را به‌منزله معیار تربیت اخلاقی فراگیران در نظر می‌گیرند که توجه به هریک از این مؤلفه‌ها در تربیت اخلاقی ضروری است. در این میان، یکی از کتب و عناوین درسی که جهت‌گیری خاصی درباره آموزش اخلاقیات به دانش‌آموزان دارد، کتاب «فارسی» است.

یکی از فلسفه‌ها و زمینه‌های اصلی این کتاب در کنار آموزش زبان فارسی، آموزش اخلاقیات است. این کتاب با توجه به ماهیت موضوع و ارتباط وثیق مباحث مطرح‌شده در آن، نقش مهمی در فراگیری ارزش‌های اخلاقی به دانش‌آموزان دارد. با بررسی پژوهش‌های انجام‌شده معلوم شد پژوهشی که به روش کیفی - قیاسی کتب دانش‌آموزان را با توجه به اسناد بالادستی و اهداف تربیت اخلاقی تحلیل کرده باشد، وجود ندارد. لذا در این پژوهش بر آن شدیم با توجه به اهداف تربیتی - اخلاقی دوره دوم ابتدایی - مستخرج از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰) - به تحلیل محتوای کتب فارسی دانش‌آموزان این دوره (پایه‌های چهارم، پنجم و ششم) بپردازیم.

روش پژوهش

روش پژوهش، تحلیل محتوای کیف-قیاسی است. تحلیل محتوای کیفی-قیاسی نوعی تحقیق کیفی است که چهارچوب آن با مقولات تحقیق بر اساس الگوها یا پژوهش‌های پیشین شناسایی و استفاده می‌شود (ابوالمعالی، ۱۳۹۱). در مرحله نخست، مؤلفه‌ها و مضامین اصلی با بررسی سند تحول بنیادین و راهنمای معلم آموزش فارسی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی استخراج شد و در مرحله دوم، میزان توجه به این مؤلفه‌ها در هر یک از کتب فارسی بررسی شد. واحد تحلیل پژوهش شامل متن، اشکال و فعالیت‌های کتاب‌های فارسی دوره دوم ابتدایی است. در پژوهش حاضر از روش نمونه‌گیری استفاده نشد و همه صفحات کتاب‌ها تحلیل شد.

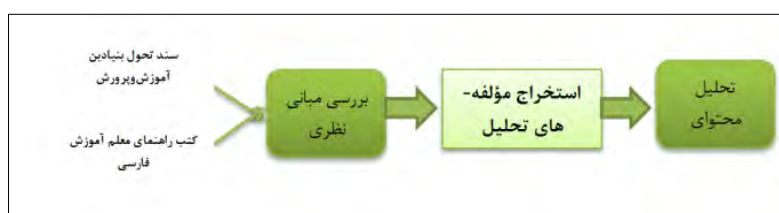
ابزار تحلیل محتوا، چک‌لیست تحلیل محتواست که محقق با توجه به مرحله اول پژوهش (استخراج مؤلفه‌ها از سند تحول بنیادین و کتب راهنمای معلم) ساخته و شامل ده مؤلفه زیر است:

آموزش احترام به هم‌نوعان (پدر، مادر و...)، آموزش مسئولیت‌پذیری در قبال جامعه و هم‌نوعان، آموزش قدردانی از نعمت‌های خداوند و صرفه‌جویی، آموزش قوانین و مقررات، آموزش به‌کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها، آموزش راهکارهای حفظ دوستی، توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های فرضی اخلاقی، آموزش صبر و بردباری در موقعیت‌های زندگی، آموزش احساس تعلق به خانواده و سپاس‌گزاری از آن‌ها و آموزش همکاری. روایی ابزار پژوهش با توجه به نظر کارشناسان این حوزه به دست آمد. همچنین، برای محاسبه پایایی از فرمول ویلیام اسکات استفاده گردید.

به این منظور، چک‌لیست تحلیل محتوا در اختیار یک دانشجوی مقطع دکتری برنامه‌ریزی درسی (که در پژوهش حضور نداشت) قرار گرفت تا هم‌زمان با مطالعات پژوهشگران، کتب یادشده را کدگذاری کند. نتیجه این فرایند، ضریب

توافق ۷۲ درصد را نشان داد. تلاش شد ضمن حفظ معیارهای عملیاتی، هریک از سه واحد تحلیل به دقت بررسی شود. شکل یک الگوی مفهومی پژوهش را نشان می دهد.

شکل ۱: الگوی نظری پژوهش

یافته‌ها

تعداد صفحات تحلیل شده در این پژوهش ۴۳۲ (شامل همه صفحات کتب فارسی پایه‌های چهارم، پنجم و ششم ابتدایی) و تعداد موارد تحلیل شده برای مؤلفه‌های تربیت اخلاقی ۳۱۳ است. جدول ۱، فراوانی محتوای تحلیل شده برای مؤلفه‌های تربیت اخلاقی را نشان می دهد.

جدول ۱: توزیع فراوانی محتوای تحلیل شده در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی

کتاب‌های فارسی	فراوانی	درصد فراوانی
پایه چهارم ابتدایی	۳۶	۱۱/۵۰٪
پایه پنجم ابتدایی	۸۲	۲۶/۱۹٪
پایه ششم ابتدایی	۱۹۵	۶۲/۳۰٪
جمع	۳۱۳	۱۰۰

همان طور که در جدول بالا می‌بینید، بیشترین فراوانی به کتاب فارسی پایه ششم با ۶۲/۳۰ درصد و کمترین فراوانی به پایه چهارم ابتدایی با ۱۱/۵۰ درصد مربوط است.

سؤال اول: میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب فارسی پایه چهارم ابتدایی چقدر است؟

برای بررسی این پرسش، فراوانی مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب فارسی پایه چهارم در سه واحد تحلیل پژوهش (بندها، فعالیت‌ها و تصاویر) در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی محتوای تحلیل‌شده در کتاب فارسی پایه چهارم ابتدایی

تصویر		فعالیت		بند		داده شاخص
		درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۰	۰	۰	۰	۶/۸۹٪	۲	۱- آموزش احترام به هم‌نوعان (پدر، مادر و...)
۰	۰	۰	۰	۱۳/۷۹٪	۴	۲- آموزش مسئولیت‌پذیری
۴۰٪	۲	۰	۰	۶/۸۹٪	۲	۳- آموزش ق‌دردانی از نعمت‌های خداوند
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴- آموزش قوانین و مقررات
۰	۰	۰	۰	۲۰/۶۸٪	۶	۵- آموزش به‌کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها
۴۰٪	۲	۰	۰	۱۳/۷۹٪	۴	۶- آموزش راهکارهای حفظ دوستی

تصویر		فعالیت		بند		داده شاخص
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۰	۰	۰	۰	۱۰/۳۴٪	۳	۷- توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های اخلاقی
۲۰٪	۱	۰	۰	۱۳/۷۹٪	۴	۸- آموزش صبر و بردباری
۰	۰	۵۰٪	۱	۶/۸۹٪	۲	۹- آموزش احساس تعلق به خانواده و سپاس‌گزاری از آنها
۰	۰	۵۰٪	۱	۶/۸۹٪	۲	۱۰- آموزش همکاری در امور زندگی
۱۰۰	۵	۱۰۰	۲	۱۰۰	۲۹	جمع

همان‌طور که نتایج نشان می‌دهد، در مؤلفه‌های تحلیل‌شده، بیشترین فراوانی در واحد تحلیل بند و تصاویر به آموزش راهکارهای دوست‌یابی و حفظ دوست و در واحد تحلیل فعالیت‌ها به آموزش احساس تعلق به خانواده و سپاس‌گزاری از آنها و آموزش همکاری در امور زندگی مربوط است. کمترین فراوانی در هر سه واحد تحلیل، به آموزش قوانین و مقررات مربوط است.

سؤال دوم: میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی چقدر است؟

برای بررسی این پرسش، فراوانی مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب فارسی پایه پنجم، در هر یک از سه واحد تحلیل پژوهش (بندها، تصاویر و فعالیت‌ها) در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی محتوای تحلیل‌شده در کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی

تصویر		فعالیت		بند		داده شاخص
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۰	۰	۰	۰	۷/۸۱٪	۵	۱- آموزش احترام به هم‌نوعان (پدر، مادر و...)
۰	۰	۲۰٪	۳	۹/۳۷٪	۶	۲- آموزش مسئولیت‌پذیری
۶۶/۶۶٪	۲	۴۰٪	۶	۲۳/۴۳٪	۱۵	۳- آموزش ق‌دردانی از نعمت‌های خداوند
۰	۰	۶/۶۶٪	۱	۰	۰	۴- آموزش ق‌وانین و مقررات
۰	۰	۰	۰	۷/۸۱٪	۵	۵- آموزش به‌کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها
۳۳/۳۳٪	۱	۰	۰	۱۵/۶۲٪	۱۰	۶- آموزش راهکارهای حفظ دوستی
۰	۰	۱۳/۳۳٪	۲	۰	۰	۷- توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های اخلاقی
۰	۰	۱۳/۳۳٪	۲	۱۰/۹۳٪	۷	۸- آموزش صبر و بردباری
۰	۰	۰	۰	۱۴/۰۶٪	۹	۹- آموزش احساس تعلق به خانواده و سپاس‌گذاری از آن‌ها
۰	۰	۶/۶۶٪	۱	۱۰/۹۳٪	۷	۱۰- آموزش همکاری در امور زندگی
۱۰۰	۳	۱۰۰	۱۵	۱۰۰	۶۴	جمع

همان طور که پیداست، در مؤلفه‌های تحلیل‌شده، بیشترین فراوانی در هر سه واحد تحلیل به آموزش قدردانی از نعمت‌های خداوند تعلق دارد و کمترین فراوانی به آموزش قوانین و مقررات مربوط است.

سؤال سوم: میزان توجه مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی چقدر است؟

برای بررسی این پرسش، فراوانی مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب فارسی پایه ششم در هر کدام از سه واحد تحلیل پژوهش (بندها، فعالیت‌ها و تصاویر) در جدول ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی محتوای تحلیل‌شده در کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی

تصویر		فعالیت		بند		داده / شاخص
		درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۰	۰	۱۶/۶۶٪	۳	۶/۶۶٪	۱۱	۱- آموزش احترام به هم‌نوعان (پدر، مادر و...)
۹/۰۹٪	۱	۰	۰	۶/۰۲٪	۱۰	۲- آموزش مسئولیت‌پذیری
۹/۰۹٪	۱	۱۶/۶۶٪	۳	۱۶/۲۶٪	۲۷	۳- آموزش قدردانی از نعمت‌های خداوند
۰	۰	۰	۰	۳/۶۱٪	۶	۴- آموزش قوانین و مقررات
۲۷/۲۷٪	۳	۲۷/۲۷٪	۵	۲۸/۹۱٪	۴۸	۵- آموزش به‌کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها
۱۸/۱۸٪	۲	۵/۵۵٪	۱	۱۰/۸۴٪	۱۸	۶- آموزش راهکارهای حفظ دوستی

تصویر		فعالیت		بند		داده شاخص
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۲۷/۲۷٪	۳	۲۷/۲۷٪	۵	۲۱/۰۸٪	۳۵	۷- توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های اخلاقی
۰	۰	۰	۰	۳/۰۱٪	۵	۸- آموزش صبر و بردباری
۹/۰۹٪	۱	۵/۵۵٪	۱	۲/۴٪	۴	۹- آموزش احساس تعلق به خانواده و سپاس‌گذاری از آن‌ها
۰	۰	۰	۰	۱/۲٪	۲	۱۰- آموزش همکاری در امور زندگی
۱۰۰	۱۱	۱۰۰	۱۸	۱۰۰	۱۶۶	جمع

همان‌طور که از نتایج بررسی‌های آید در مؤلفه‌های تحلیل‌شده، بیشترین فراوانی در هر سه واحد تحلیل به آموزش به کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها و کمترین فراوانی به آموزش همکاری در امور تعلق دارد.

سؤال چهارم: میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی چقدر است؟ پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

برای بررسی این پرسش، فراوانی مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی (پایه‌های چهارم، پنجم و ششم) در هر یک از سه واحد تحلیل پژوهش (بندها، فعالیت‌ها و تصاویر) در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵: توزیع فراوانی محتوای تحلیل شده در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی

به تفکیک مؤلفه

جمع	تصویر		فعالیت		بند		داده شاخص
	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۲۱	۰	۰	۱۴/۲۸٪	۳	۸۵/۷٪	۱۸	۱- آموزش احترام به هم‌نوعان (پدر، مادر و...)
۲۴	۴/۱۶٪	۱	۱۲/۵٪	۳	۸۳/۳۳٪	۲۰	۲- آموزش مسئولیت‌پذیری
۵۸	۸/۶۲٪	۵	۱۵/۵۱٪	۹	۷۵/۸۶٪	۴۴	۳- آموزش قدردانی از نعمت‌های خداوند
۷	۰	۰	۱۴/۲۸٪	۱	۸۵/۷۱٪	۶	۴- آموزش قوانین و مقررات
۶۷	۴/۴۷٪	۳	۷/۴۶٪	۵	۸۸/۰۵٪	۵۹	۵- آموزش به‌کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها
۳۸	۱۳/۱۵٪	۵	۲/۶۳٪	۱	۸۴/۲۱٪	۳۲	۶- آموزش راهکارهای حفظ دوستی
۴۸	۶/۲۵٪	۳	۱۴/۵۸٪	۷	۷۹/۱۶٪	۳۸	۷- توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های اخلاقی
۱۹	۵/۲۶٪	۱	۱۰/۵۲٪	۲	۸۴/۲۱٪	۱۶	۸- آموزش صبر و بردباری
۱۸	۵/۵۵٪	۱	۱۱/۱۱٪	۲	۸۳/۳۳٪	۱۵	۹- آموزش احساس تعلق به خانواده و سپاس‌گزاری از آن‌ها
۱۳	۰	۰	۱۵/۳۸٪	۲	۸۴/۶۱٪	۱۱	۱۰- آموزش همکاری در امور زندگی

همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد، بیشترین فراوانی در جمع سه واحد تحلیل به آموزش به‌کارگیری معیارهای عقلانی و دینی در ارزیابی‌ها و کمترین فراوانی به آموزش قوانین و مقررات مربوط است.

نتیجه‌گیری

نظام تربیت رسمی و عمومی ایران، در جایگاه یک نظام متمرکز، بیشترین فعالیت‌ها و تجربه‌های تربیتی دانش‌آموز و معلم بر محور کتب درسی سازمان می‌یابد و بدان دلیل که این کتاب‌ها مهم‌ترین ابزار آموزشی در کشور ما محسوب می‌شوند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند. این مهم ضرورت توجه به تدوین و طراحی مناسب کتب درسی و هماهنگی آن‌ها با اهداف اسناد بالادستی کشور را آشکار می‌کند. در این مقاله میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتب فارسی دوره دوم ابتدایی تحلیل شد.

در تحلیل کلی یافته‌ها، بیشترین مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در قالب متن (بندها) از جمله داستان و شعر و کمترین مؤلفه‌ها در قالب تصاویر آموزشی آمده است. در کتاب‌های درسی، تصاویر از ابزارهای پرکاربرد در ارائه محتوا برای دانش‌آموزان ابتدایی محسوب می‌شوند و چون علاوه بر بعد تربیتی، بعد انگیزشی نیز دارند، توجه بیشتر برنامه‌ریزان درسی به این مقوله ضرورت دارد.

در تحلیل کتاب فارسی پایه چهارم ابتدایی، کمترین فراوانی به مؤلفه آموزش قوانین و مقررات مربوط است و مؤلفه احترام به هم‌نوعان نیز از فراوانی مناسبی برخوردار نیست. توصیه می‌شود مؤلفان محترم کتاب درسی به این مؤلفه‌های اخلاقی توجه بیشتری داشته باشند. همچنین، در بخش فعالیت‌های این کتاب درسی نیز به مؤلفه‌های ده‌گانه تربیت اخلاقی چندان توجه نشده که بهتر است این مسئله نیز در تدوین فعالیت‌های کتاب‌های درسی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

در کتاب فارسی پنجم ابتدایی، کمترین فراوانی (همانند کتاب پایه چهارم) به مؤلفه آموزش قوانین و مقررات تعلق دارد و به مؤلفه توانایی تصمیم‌گیری در موقعیت‌های اخلاقی نیز توجه در خوری نشده است. توصیه می‌شود مؤلفان به این دو اصل تربیت اخلاقی توجه بیشتری داشته باشند. از سویی، در این کتاب میزان توجه

به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در تصاویر کمتر از میزان معمول است. از آن رو که تصاویر کتاب‌های درسی، بخش اعظمی از محتوای آموزشی را تشکیل می‌دهند، توصیه می‌شود به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در تصاویر کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی بیشتر توجه شود.

در کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی، به مؤلفه‌های آموزش همکاری در امور و آموزش صبر و بردباری توجه چندانی نشده است. همچنین، میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در تصاویر این کتاب درسی نیز اندک است و توجه به محتوای آموزشی تربیت اخلاقی که در قالب تصویر ارائه می‌شود ضرورت دارد.

آنچه در نتایج این پژوهش از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، سیر صعودی الگوی تربیت اخلاقی در این سه پایه است؛ به طوری که در کتاب فارسی پایه ششم ابتدایی تعداد مؤلفه‌های تربیت اخلاقی بیشتر از دو پایه دیگر و در پایه چهارم کمتر است.

از سوی دیگر، توجه نامتعادل به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در این تحلیل خودنمایی می‌کند؛ به گونه‌ای که به بعضی از مؤلفه‌ها بسیار کم توجه شده است. یکی از مهم‌ترین آموزش‌هایی که باید به کودکان داده شود آموزش قوانین و مقررات و آموزش همکاری در امور زندگی است که متأسفانه در این کتاب‌ها بسیار کم به آن‌ها پرداخته شده است. این کم‌توجهی سبب بروز بسیاری از معضلات اخلاقی است که جامعه ما به آن گرفتار است.

نکته مهم دیگر در این زمینه، عدم توجه مناسب به تربیت اخلاقی در بُعد خرد برنامه‌های درسی و فعالیت‌های عملی موجود در برنامه درسی است که سبب کاهش نهادینه‌شدن اخلاق و اصول اخلاقی در فراگیران می‌شود. تأکید بر اخلاق در آموزش، در واقع، تأکید بر حلقه گم‌شده نظام آموزشی کشور است که خود زمینه‌ساز بسیاری از معضلاتی است که نوجوانان و بزرگسالان به آن گرفتار

می‌شوند. اغراق نیست اگر بگوییم اخلاق خطی است که تمام محورهای آموزشی را به یکدیگر متصل می‌کند.

با توجه به نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر به مؤلفان و طراحان کتاب‌های فارسی دوره دوم ابتدایی ارائه می‌شود:

- توجه متوازن به تمام مؤلفه‌های اخلاقی و استفاده متنوع از ابزارهای آموزشی مانند متن، تصویر و فعالیت؛

- توجه بیشتر به تربیت اخلاقی در فعالیت‌های کتاب‌های درسی فارسی.

کتاب‌نامه

۱. قرآن کریم (۱۳۷۳)، ترجمه محمدمهدی فولادوند، تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
۲. ابوالمعالی، خدیجه (۱۳۹۱)، پژوهش کیفی از نظریه تا عمل، تهران: علم.
۳. اسماعیلی، رضا (۱۳۷۹)، بررسی اوضاع و ویژگی‌های فرهنگ عمومی استان اصفهان، اصفهان: انتشارات اداره کل دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی اصفهان.
۴. افکاری، فرشته (۱۳۹۳)، نقد و بررسی رویکردهای تربیت اخلاقی در دوره ابتدایی در کتاب‌های درسی بخوانیم، بنویسیم، قرآن، هدیه‌های آسمانی، تعلیمات اجتماعی و طراحی الگوی برنامه درسی، رساله دکتری، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی.
۵. باقری، خسرو (۱۳۸۶)، نگاهی دوباره به تربیت اسلامی، تهران: مدرسه.
۶. برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۱)، مصوب جلسات ۸۵۷-۸۷۲ شورای عالی آموزش و پرورش.
۷. حسنی، محمد و فاطمه وجدانی (۱۳۹۶)، «تحلیل محتوای کیفی کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی از منظر تربیت اخلاقی»، تربیت اسلامی، سال ۱۲، ش ۲۵، ص ۲۹-۵۴.
۸. حسینیان، سیمین (۱۳۸۵)، اخلاق در مشاوره و روان‌شناسی، تهران: کمال تربیت.
۹. حیدری‌زاده، نسرین، زهره اسماعیلی، مهران فرج‌اللهی و طیبه صفایی (۱۳۹۷)، «طراحی و اعتباریابی الگوی تربیت اخلاقی متناسب با ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره ابتدایی ایران با تأکید بر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش»، پژوهش در نظام‌های آموزشی (ویژه‌نامه بهار ۹۷)، ص ۲۳۱-۲۴۷.
۱۰. خدایار، نصرالله (۱۳۹۲)، بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های تربیت اخلاقی در کتاب‌های مطالعات اجتماعی، فارسی و هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مرودشت، دانشگاه آزاد.

۱۱. رشیدزاده، فتح‌الله (۱۳۹۳)، *تبیین فرازمایی از اندیشه‌های نظامی-دفاعی فرماندهی معظم کل قوا*، تهران: دانشکده افسری امام علی علیه السلام.
۱۲. سلاجقه، آزیتا و ثنا صفری (۱۳۹۴)، «رابطه اخلاق حرفه‌ای با عملکرد استادان دانشگاه»، *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*، دوره ۱۰، ش ۳، ص ۱۰۳-۱۱۰.
۱۳. سلحشوری، احمد (۱۳۹۰)، «حدود و ثغور تربیت اخلاقی، تربیت معنوی و تربیت دینی»، *فصلنامه علمی-پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، سال ۲، ش ۲، ص ۴۰-۵۶.
۱۴. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰)، مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی.
۱۵. سیف، سوسن، پروین کدیور، رضا کرمی نوری و حسین لطف‌آبادی (۱۳۹۳)، *روان‌شناسی رشد (۱)*، تهران: سمت.
۱۶. طالبی، ابوتراب (۱۳۸۰)، *بررسی تعارض بین ارزش‌های اخلاقی مذهبی و کنش‌های اجتماعی دانش‌آموزان دبیرستان‌های منطقه ۳ و ۵ شهر تهران*، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
۱۷. عبدالحسینی، احمد، عزت‌الله نادری و مریم سیف‌نراقی (۱۳۹۴)، «طراحی الگوی برنامه درسی تربیت دینی و اخلاقی برای دانش‌آموزان دوره اول متوسطه بر اساس رویکرد ترکیبی عقل و ایمان از منظر قرآن کریم»، *پژوهش‌های اخلاقی*، سال ۶، ش ۲، ص ۱۰۱-۱۱۶.
۱۸. عقیلی، سید رمضان، جمیله علم‌الهدی و کوروش فتحی واجارگاه (۱۳۹۷)، «طراحی الگوی برنامه درسی تربیت اخلاقی در دوره ابتدایی نظام آموزشی ایران»، *فصلنامه تدریس پژوهی*، دوره ۶، ش ۴، ص ۱-۲۳.

۱۹. غلام‌پور، میثم، عباس قاسمیان، مجیب الرحمن رضایی و امید پورمند (۱۳۹۸)، «تحلیل محتوای کتب هدیه‌های آسمانی دوره دوم ابتدایی بر اساس مؤلفه‌های تربیت اخلاقی»، معرفت اخلاقی، سال ۱۰، ش ۲۵، ص ۸۳-۹۳.
۲۰. کدیور، پروین (۱۳۹۳)، روان‌شناسی تربیتی، تهران: سمت.
۲۱. مسعودی، جهانگیر و سید سجاد ساداتی‌زاده (۱۳۹۴)، «رابطه اخلاق و سیاست»، فصلنامه اخلاق در علوم رفتاری، دوره ۱۰، ش ۳، ص ۱۹-۲۸.
۲۲. نجفی، حسن و محمدحسن محمدی (۱۳۹۶)، «تبیین چگونگی تربیت اخلاقی در دوره کودکی و عوامل مؤثر بر آن رهیافتی تأملی جهت سامان‌دهی برنامه‌های تربیتی»، مجله معرفت، سال ۲۶، ش ۲۳۷، ص ۵۷-۶۹.
۲۳. نجفی، حسن، رضا جعفری هرنندی و اکبر رهنما (۱۳۹۳)، «تحلیل محتوای بعد اخلاقی اهداف مصوب در کتاب‌های درسی دوره متوسطه» معرفت اخلاقی، ش ۱، ص ۷۸-۱۰۶.
۲۴. نجفی، حسن، حسن ملکی، محسن فرمی‌هنی فراهانی و رضا جعفری هرنندی (۱۳۹۵)، «ارزیابی ابعاد اخلاق حرفه‌ای تدریس اعضای هیئت علمی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پزشکی دانشگاه شاهد»، توسعه آموزش در علوم پزشکی، دوره ۹، ش ۲۱، ص ۹۳-۱۰۲.
۲۵. ندیمی، سعیده (۱۳۸۹)، تحلیل محتوای کتب دوره ابتدایی از نظر توجه آن به آموزش قانون‌گرایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، کردستان، دانشگاه کردستان.
۲۶. نصیری ولیک‌نبی، فخرالسادات و پرویز نویدی (۱۳۹۵)، «رابطه بین اخلاق حرفه‌ای و چابکی سازمان: نقش میانجی توانمندی‌سازی شناختی»، فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، دوره ۱۱، ش ۲، ص ۶۱-۶۹.

27. Althof W., & Berkowitz M.W. (2006), "Moral education and character education: their relationship and roles in citizenship education", *Journal of Moral Education*, 35(4): p.495-518.
28. Konstańczak S. (2016), "Concepts of moral education in Poland", *Ethics & Bioethics*, 6(1-2): p.59-68.
29. Macdonald DB, Patman RG, Mason-Parker B. (2007), *The Ethic of foreign policy*, Burlington: Ashgate Publishing.
30. Unesco (2005), *A comprehensive strategy for Textbooks and Learning Materials*, Unesco, Paris.
31. ÜNLÜ, M. (2018), "An evaluation of occupational ethical values of geography teacher candidates in Turkey", *Educational Research and Reviews*, 13(2): p.68-73.

پروپوزیشن گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

1. *The Holy Quran*, (1994), translated by Fooladvand, M., Tehran: Daftar Motaleaat Tarikh va MaahrefIslami.
2. Abdul Hussein, A., Naderi, E. and Seif naraghi, M. (2015), "Designing a model of religious and moral education curriculum for junior high school students based on a combined approach of reason and faith from the perspective of the Holy Quran", *Ethical research*, 6 (2): p.101-116.
3. Abu al-Ma'ali, Kh. (2012), *Qualitative research from theory to practice*. Tehran: Elm.
4. Afkari, F. (2015), *Critique of Ethical Education Approaches in Elementary School Read in textbooks, read, write the Qur'an, heavenly gifts, social education, and curriculum pattern design*, PhD thesis, Tehran; Allameh Tabatabaei University.
5. Aqili, R., Alam al-Hoda, J., and Fathi Vajargah, K. (2018), "Designing a Curriculum Model for Ethical Education in the Elementary Period of the Iranian Educational System", *Teaching and Research Quarterly*, 6(4), pp. 1-23.
6. Althof W., & Berkowitz M.W. (2006), "Moral education and character education: their relationship and roles in citizenship education", *Journal of Moral Education*, 35(4): p.495-518.
7. Bagheri, Kh. (2007), *a New Look at Islamic Education*, Tehran: Madrasa.
8. *Document of Fundamental Transformation of Education* (2011), Approved by the Supreme Council of the Cultural Revolution.
9. Hassani, M. and Vejdani, F. (2017), "Qualitative content analysis of elementary school textbooks from the perspective of moral education", *Islamic education*, 12 (25): p.29-54.
10. Hosseinian, S. (2006), *Ethics in counseling and psychology*, Tehran: Kamal Tarbiat.
11. Heidarzadeh, N., Ismaili, V., Farjollahi, M. and Safaei, T. (2018), "Design and validation of a moral education model in accordance with the characteristics of Iranian elementary school students with emphasis on the document of fundamental change in education", *Research in educational systems; Spring Special Issue 97*, p.231-247.
12. Gholampour, M., Ghasemiyani, A., Rezaei, Mujibur R., and Pourmand, O. (2019), "Content analysis of the second grade elementary heavenly gift books based on the components of moral education. Moral Knowledge", *Tenth Year, Vol. 25*, p. 83-93.
13. Ismaili, R. (2000), *a study of the situation and characteristics of public culture in Isfahan province*, Isfahan: Publications of the General Secretariat of the Isfahan Public Culture Council.
14. Kadivar, P. (2014), *Educational Psychology*, Tehran: samt.
15. Khodayar, N. (2013), "Investigating the level of attention to the components of moral education in social studies books, Persian and heavenly gifts in the sixth grade of elementary school", Master Thesis, Marvdasht Azad University.
16. Konstańczak S. (2016), "Concepts of moral education in Poland", *Ethics & Bioethics*, 6(1-2): p.59-68.
17. Macdonald DB, Patman RG, Mason-Parker B. (2007), *The Ethic of foreign policy*, Burlington: Ashgate Publishing.
18. Masoudi, J., & Sadatizadeh, S. (2015), "The relationship between ethics and politics", *Journal of Ethics in Behavioral Sciences*, 10 (3): p.19-28.
19. Nadimi, S. (2010), *Content analysis of elementary school textbooks in terms of its attention to legal education*, Master Thesis, Kordestan, The University of Kordestan.
20. Najafi, H., & Mohammadi, M. H. (2016), "Explain how moral education in childhood and the factors affecting it; a reflective approach to organizing educational programs", *Journal of Knowledge*, 26 (237): p.57-69.
21. Najafi, H., Jafari Harandi, R., & Rahnama, A. (2014), "Content analysis of the ethical dimension of the goals approved in the high school textbooks", *Moral knowledge*, 1: p.78-106.
22. Najafi, H., Maleki, H., Farmihani Farahani, M. and Jafari Harandi, R (2016), "Evaluating the dimensions of professional ethics of teaching faculty members from the perspective of students of

- Shahed University Medical School”, *Development of Education in Medical Sciences*, 9 (21), p.93-102.
23. Nasiri Valik Nabi, F. and Navidi, P. (2015), “The relationship between professional ethics and organizational agility: The mediating role of cognitive empowerment”, *Journal of Ethics in Science and Technology*, 12 (2): p.61-69.
 24. *National Curriculum of the Islamic Republic of Iran* (2012), Approved sessions 857-872 of the Higher Education Council.
 25. Rashidzadeh, F. (2014), *Explaining phrases from the military-defense ideas of the Supreme Command of the Armed Forces*, Tehran: Imam Ali Officer College.
 26. Salahshouri, A. (2011), “Limits of moral education, spiritual education and religious education”, *Quarterly Journal of New Approach in Educational Management*, 2 (2): p.40-56.
 27. Salajgeh, A., & Safari, S. (2015), “The relationship between professional ethics and the performance of university professors”, *Quarterly Journal of Ethics in Science and Technology*, 10 (3): p.103-110.
 28. Seif, S., Kadivar, P., Karami Nouri, R. & Lotfabadi, H. (2014). *Developmental Psychology (1)*, Tehran: samt.
 29. Talebi, A. (2001), *investigating the conflict between religious moral values and social actions of high school students in districts 3 and 5 of Tehran*, Doctoral dissertation, Tarbiat Modares University.
 30. Unesco (2005), *A comprehensive strategy for Textbooks and Learning Materials*, Unesco, Paris.
 31. ÜNLÜ M. (2018), “An evaluation of occupational ethical values of geography teacher candidates in Turkey”, *Educational Research and Reviews*, 13(2): p.68-73.

